

ab lurs besties ---», doc. de 1282 (Hinojosa, *Reg. Señ. Cat.*, p. 357); des d'això passa al valor quasi-pronominal de 'propi' reforçant un possessiu: «N. S. nos o dix ab la sua *domenğa* boca: no-ns o manà gens per altre», *Hom.* (f° 7r6=ed. Miret, p. 45). *Domenjadura* 'domini senyorial': ja en un doc. ross. de 1184 explicat com «la propietat, els béns que el senyor s'ha retingut amb tota propietat, per oposició als altres béns que han estat concedits, en els quals el senyor no té més que el domini eminent».²

Per via culta, eclesiàstica, *dominic*, forma amb accentuació desplaçada, explicable per influència francesa, però no recent, sobre la qual valgui el que en dic en el DCEC II, 204a, n. 7. *Dominica* [1643]; *dominicà*. Cf. *diuenge*, s. v. *DIA. Dominical* [1344]. *Dòmino* [1839 Lab.], com a nom del joc, pres del pres. d'Ind. del verb *domino* 'jo venço, jo guanyo'; la pronúncia *dominó* s'aplica només en català al nom d'una disfressa (en què el mot s'ha pres del francès), però com a nom del joc degué néixer en un ús escolar o monàstic, en què es barrejaven frases llatines en la conversa (en castellà en canvi el nom del joc sembla ser manllevat de França, però no hi ha motiu per atribuir això a Catalunya, per més que alguns, com el mateix Lab. pretenguin imitar els castellans).³

Predominar [1695, Lacav.]; *predominant*; *predomini*. *Condomini* [1868, *SLitCosta*]; *+condomin* [-no, ib.] a penes usat, i que no em sembla practicable en català; es podria restablir, per suplir aquesta llacuna, l'ús de *consenyor* [1431].

¹ En termes semblants crec que s'ha de resoldre l'origen del fr. *domaine*, per al qual i oc. ant. *domengue/domergue*, veg. FEW III, 130b. — ² Com expliquen MiretS (*TemplH*, 177, n. 3), i Brutails, *Étude sur la condition des populations rurales du Rouss.*, p. 109; *BullHispan.*, març 1901. Cf. cites de *domenjadura* i *dominicatura* segons les *ConstCat.*, etc. en *AlcM*. El mateix ha de ser en una forma intermèdia *domenegatura*, en un doc. d'Abella de la Conca, any 1157, on donen als homes d'aquest poble tot el terme llevat de --- «preter ipsa *domenegatera* de predicto comite» (BCEC, 1909, p. 22), on *-tera* sembla ser error de lectura (passat que hi hagués intrusió vulgar de *-TORIA* en lloc de *-TURA*).

³ Que es tracti d'una frase *benedicamus Domino* (*AlcM*) sembla evidentment desmentit pel fet que el mot *domino* és la frase ritual pronunciada pel qui guanya en el moment en què venç la partida: instant culminant en el joc i que per això li ha donat nom.

LLISTA CORRELATIVA DE DERIVATS I COMPOSTOS: *dominable*, *dominació*, *dominador*, *dominant*, *dominativu*, *domini*, *Domeny*, *domenge*, *dominic*, *dominicà*, *dominica*, *dominical*, *dòmino*, *predominar*, *predominant*, *predomini*, *condomini*, *condomin*.

Domini, *dominic*, *dominical*, *dominicatura*, *dòmino*, *dominó*, V. *dominar* *Dom(p)na*, V. *dona* *Domtar*, V. *domar* *Don*, V. *dany* i *do* (DAR) *Don*,

V. *dona*

DONA, del ll. vg. DÖMNA forma contrreta del clàssic DÖMĪNA 'mestressa, senyora' femení de DÖMĪNUS 'amo, senyor'; en els primers temps de la llengua, mantinent-se amb el seu valor llatí, es deia *FEMBRA* com a mera designació fem. de l'espècie humana, i s'usava *dona* com a parella fem. de la idea de 'amo', i també amb el valor respectuós o galant de 'senyora, dama'; però, a força de ser usat generosament per parlar amb consideració o galanteria, caient *fembra* més i més en descrèdit, es generalitzà, des dels últims temps medievals l'ús de *dona* com a simple mot contrastant amb *home*. □ 1.ª doc.: *dona* 'senyora, mestressa' S. XII; en l'accepció 'persona del sexe femení', ja comença a trobar-se a principis del S. XIV, i fins algun cop a la fi del XIII.

Sobre la història de DOMINA i DOMINUS en llatí vulgar i en romànic general, es trobaran informacions importants, entre altres, en DCEC II, 202-204, i en FEW III, 126, i 123-7. Per a l'evolució fonètica, a través del ll. vg. DOMNA, veg. M-Lübke, *Das Kat.*, 21, i MzPi., *Cid*, 130. En romànic s'ha mantingut en totes les llengües, roms. *doamnă*, it. *donna*, rrom. *duona* (etc.), fr. *dame*, oc. ant. *domna* (també *dona*), cast. *dueña*, port. *dona*; si bé amb diferent predomini en les evolucions semàntiques, conservant-se amb poc canvi el valor llatí en cast.-port.¹ fins avui, i bastant en l'oc. medieval, tendint aviat en francès a restringir-se al sentit de 'senyora', i en italià evolucionant en forma semblant a la catalana. Els inicis d'aquestes evolucions semàntiques ja es poden rastrejar en ll. vg.

Alguns escriptors vulgaritzants del tombant de l'Edat Mitjana demostren ja inclinació a exagerar i fixar l'ús que en fan els comedïgrafs Plaute i Terenci, en posar-lo, en boca dels esclaus i de la gent que parla amb ells, amb una extensió un poc més ampla del que correspondria al sentit estricte de 'mestressa': en el S. v s'adverteix que s'usa molt com a títol cortès parlant a tota dona (així en la *Peregrinatio Aetherae*, parlant a totes les correligionàries de la pelegrina, veg. Löfstedt, *Spr. Komm. z. Per. Aeth.*, 115). En un ambient més baix, ja a primers del S. I, apunta la tendència a usar-lo amb el sentit d'«esposa» si bé en termes mig afalagadors mig cofois (com els qui avui no diuen més que *la meua senyora*): el llibert Habinnas del *Satyricon* de Petroni diu «bene me admonet *domina* mea» (que Ernout tradueix bé «mais madame mon épouse a raison de rafraîchir ma mémoire», LXVI, 5).

Fonèticament quasi a totes les llengües es parteix de la forma vulgar DOMNA, no del clàssic DOMINA: ens ho mostra el contrast del tractament amb FEMINA (on la síncope no es donava encara en llatí vulgar): port. *dona/fêmea*, cast. *dueña/hembra*, cat. *dona/fembru*, it. *donna/femmina*; en francès, on no és segur, probablement també; només en oc. ant. apareix la prolongació de DOMINA trisillàbic en la *mn* de la forma *domna* (= *femna*), si bé allí també trobem *dona* DOMNA.

En els primers segles el cat. *dona* conserva general-